

Wojciech Sokół

System partyjny współczesnej Szwajcarii

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 5, 133-149

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. V

SECTIO K

1998

Zakład Systemów Politycznych
Wydział Politologii UMCS

WOJCIECH SOKÓŁ

System partyjny współczesnej Szwajcarii

The party system in present-day Switzerland

Szwajcaria jest państwem bardzo stabilnym politycznie, w którym wykształcił się system kooperacji partii, zwany też systemem permanentnej koalicji. Po wyborach parlamentarnych w roku 1959 przedstawiciele Partii Radykalno-Demokratycznej, Chrześcijańsko-Demokratycznej Partii Ludowej, Partii Socjaldemokratycznej i Partii Ludowej utworzyli na zasadzie dobrowolności szeroką koalicję rządową.¹ Od tego czasu wymienione największe partie rywalizują ze sobą o głosy wyborców, aby potem na szczeblu parlamentarnym współpracować ze sobą, tworząc rząd, do którego wchodzi niezmiennie przedstawiciele tych samych czterech głównych ugrupowań politycznych.

UWARUNKOWANIA SYSTEMU PARTYJNEGO

SYSTEM POLITYCZNY

Kształt systemu politycznego tego malowniczego kraju alpejskiego wynika z wielkiego zróżnicowania Szwajcarii pod względem językowym,

¹ J. Steiner, *Demokracje europejskie*, Rzeszów 1993, s. 177–178.

etnicznym i wyznaniowym. Złożyło się to na powstanie nieco innego niż w innych krajach ustroju politycznego. Mimo niewielkich rozmiarów Szwajcaria jest państwem związkowym. Składa się z 26 części, noszących nazwę kantonów i półkantonów, które również mają charakter państw o nieco ograniczonej suwerenności.² Kantony posiadają odrębne konstytucje, parlamenty, rządy, sądy i inne organy, odrębne ustawodawstwo i budżety, systemy oświatowe itd. Obecna forma ustrojowa Szwajcarii została zasadniczo ukształtowana przez konstytucję z 1848 roku, przyjętą po ostatniej wojnie domowej z roku 1847, w której zwolennicy ściślejszych związków kantonów pokonali przeciwników federacji.³ Oficjalną nazwą państwa pozostała Konfederacja Szwajcarska (*Szwajzaryjsche Eidgenossenschaft*), jednak w sferze ustrojowej jest to federacja. Nowelizacja konstytucji z 1874 roku rozszerzyła jeszcze zakres kompetencji władz federalnych (lub związkowych) kosztem kantonów.⁴

Na szczeblu federalnym władzę ustawodawczą sprawuje Zgromadzenie Federalne, które składa się z dwu izb: Rady Narodowej i Rady Kantonów, wybieranych co cztery lata. Z kolei Zgromadzenie Federalne wybiera na czteroletnią kadencję Radę Federalną, będącą jedynym organem władzy wykonawczej w Szwajcarii na szczeblu związkowym. Rada Federalna jest rządem kolegiальnym, składa się z 7 równorzędnych ministrów. Członkowie rządu wybierają spośród siebie przewodniczącego, który przez rok kieruje pracą rządu i nosi tytuł prezydenta federalnego, lecz jego uprawnienia mają charakter jedynie reprezentacyjny. Zasady powoływania rządu określa „magiczna reguła” ustalona przez cztery największe partie w 1959 roku. Członkostwo w rządzie uwzględnia zachowanie równowagi językowej i religijnej oraz kwestię przynależności ministrów do różnych kantonów. Siedmioosobowy rząd składa się z przedstawicieli koalicji czterech głównych partii, w proporcji zbliżonej do liczby mandatów, jakie posiadają w Zgromadzeniu Federal-

² Konfederacja Szwajcarska administracyjnie dzieli się na 23 kantony, z których 3 ze względów historycznych dzieli się na tzw. półkantony, jak np. kanton Bazylea (427 000 mieszkańców) dzieli się na Bazylea – prowincja i Bazylea – miasto. Wśród trzech języków urzędowych największy zasięg ma język niemiecki, którym posługuje się ludność 16 kantonów (lub 13 k. i 4 półkantonów) o ogólnej liczbie mieszkańców – 4 916 700, co stanowi – 71,2%, kantonów francuskojęzycznych jest – 6 z 1 684 800 mieszk. – 24,4% i włoskojęzyczny – 1 (kanton Ticino), w którym zamieszkuje 294 000 – ok. 4,2%. Pod względem wyznaniowym: katolicy stanowią – 47,2%, protestanci – 43,5%. Dane z 1993 r. Zob. *Szwajcaria*, [w:] *Leksykon państw świata '94/95*, Warszawa 1994, s. 426–427.

³ P. Sarnecki, *Zgromadzenie Federalne. Parlament Konfederacji Szwajcarskiej*, Warszawa 1995, s. 6.

⁴ *Ibid.*, s. 6–7.

nym.⁵ Rządu nie można zdymisjonować, ponieważ podobnie jak w wypadku Zgromadzenia Federalnego, jego kadencja trwa cztery lata. W Szwajcarii nie jest znane wotum nieufności wobec rządu lub jego członków. Wynika stąd stabilność i kolegialny system rządów. Liczące się partie tworzą permanentną koalicję, w której żadna pojedyncza osobistość lub partia nie są w stanie zdobyć pozycji zwierzchniej.⁶

Na funkcjonowanie instytucji konstytucyjnych zasadniczy wpływ wywiera system demokracji bezpośredniej. Referenda w Szwajcarii organizowane są zarówno na szczeblu federalnym, jak również w kantonach i gminach, a dotyczą praktycznie wszystkich problemów społeczno-politycznych. Referendum jest bronią w ręku wyborców. Szwajcarzy mogą kwestionować ustawy federalne oraz proponować zmiany w konstytucji i głosować nad nimi.⁷ Na szczeblu federalnym nie istnieje władza, która miałaby w tej kwestii prawo inicjatywy ustawodawczej. Referenda, które miały stworzyć możliwości oddolnego działania społecznego, stały się z czasem instrumentem do prowadzenia opozycyjnej działalności polity-

⁵ Zgodnie z zasadą proporcjonalności oprócz przynależności partyjnej: radykalni demokraci – 2 miejsca, socjaldemokraci – 2, chrześcijańscy demokraci – 2 i jedno miejsce dla ludowców; uwzględnia się język, wyznanie i region, z którego pochodzi przyszły minister (ściślej: kierownik departamentu). Dwóch ministrów nie może wywodzić się z tego samego kantonu. Wśród 7 ministrów tworzących rząd, musi być co najmniej dwóch albo trzech francusko- i włoskojęzycznych. Zasada proporcjonalności, uwzględniając zróżnicowanie religijne, powoduje, że protestanci lub katolicy mają przynajmniej trzy miejsca w rządzie. Zob. W. Korzycki, *I chciałaby, i boi się*, „Prawo i Życie” 1992, nr 49, s. 13 i M. Ostrowski, *Cud nad Lemanem*, „Polityka” 1995, nr 11, s. 21 i Steiner, *Demokracje...*, s. 179.

⁶ G. Smith, *Życie polityczne w Europie Zachodniej*, Warszawa 1992, s. 164–165, 420–421.

⁷ Najważniejsze i najczęściej stosowane: a) obligatoryjne referendum konstytucyjne: dotyczy każdej zmiany w konstytucji uchwalonej przez parlament, która wymaga zatwierdzenia przez głosowanie ludności. Obok zwykłej większości głosujących liczy się większość w większości kantonów, b) fakultatywne referendum ustawodawcze: ustawa uchwalona przez parlament musi być poddana pod głosowanie powszechne, jeżeli w ciągu trzech miesięcy od jej uchwalenia zażąda tego 50 tys. obywateli. Taka forma referendum nabrała największego znaczenia, funkcjonuje od 1874 r., c) ludowa inicjatywa ustawodawcza: od 1891 r., stwarza możliwość inicjatywy ludowej w sprawie zmiany konstytucji. Należy w tym celu przedłożyć rządowi projekt podpisany przez 100 tys. obywateli. Nad projektem obraduje rząd i parlament i uchwalają stanowisko wobec inicjatywy. Inicjatywa może być w każdej chwili wycofana, zwłaszcza gdy parlament uchwali kontrprojekt, który stanowi w przypadku niewycofania, alternatywę w referendum. Inicjatywę ludową oraz referendum ustawodawcze podejmują różne grupy, również partie polityczne, jako swego rodzaju veto ustawodawcze, nacisk wobec rządzącej koalicji. Instytucje demokracji bezpośredniej jeszcze bardziej rozbudowane są w kantonach. W 5 kantonach funkcjonują tzw. Landsgemeinde – zgromadzenie wszystkich dorosłych obywateli, które zastępuje parlament i kontroluje rząd kantonalny. Zob. P. Samecki, *Szwajcaria, [w:] Systemy partyjne rozwiniętych krajów kapitalistycznych*, (red.) A. Jamróz, Warszawa 1989, s. 289–293.

cznej, wykorzystywane często przez mniejsze partie lub grupy interesów dla zabezpieczenia wpływów.⁸

SYSTEM WYBORCZY

Każda z izb Zgromadzenia Federalnego wybierana jest w inny sposób. Rada Narodowa jest przedstawicielstwem ogólnonarodowym, pochodzi z powszechnych i równych wyborów, których zasady określone zostały w ustawach federalnych. Natomiast izba druga, Rada Kantonów jest przedstawicielstwem podmiotów federacji-kantonów, o reprezentacji równej bez względu na liczbę mieszkańców, a zasady wyborów określają ustawy poszczególnych kantonów.

Tab. 1. Wyniki wyborów do Rady Narodowej w latach 1943–1995
Results of elections to the National Council in 1943–1995

Rok	SPS	FDP	CVP	SVP (BGBP DP)	GPS (Zieloni)	APS	LPS	LDU	SD (NA)	PDA	Inne**	Liczba posłów
1943	56	47	43	28	–	–	8	7	–	–	5	194
1947	48	52	44	26	–	–	7	9	–	7	1	194
1951	49	51	48	28	–	–	5	10	–	5	–	196
1955	53	50	47	27	–	–	5	10	–	4	–	196
1959	51	51	47	29	–	–	5	10	–	3	–	196
1963	53	51	48	28	–	–	6	10	–	4	–	200
1967	51	49	45	27	–	–	6	16	1	5	–	200
1971	46	49	44	23	–	–	6	13	4	5	10	200
1975	55	47	46	21	–	–	6	11	2	6	7	200
1979	51	51	44	23	–	–	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	200
1983	47	54	42	23	4	–	8	12*	5	1	4	200
1987	41	51	42	25	13	2	9	12*	3	1	1	200
1991	43	44	37	25	14	8	10	6*	5	2	3	200
1995	54	45	34	29	8	7	7	3	3	b.d.	10	200

* razem z EVP, ** w 1971 r. republikanie zdobyli 7 mandatów, EVP – 3, w 1975 republikanie 4, EVP – 3, w 1983 r. 3 mandaty zdobyła Szwajcarska Organizacja Postępowa (POCH).
(Opracowanie na podstawie różnych źródeł: P. Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 285, id., *Zgromadzenie Federalne...*, s. 33. *Szwajcaria*, [w:] *Informator polityczny...*, s. 139, B. Zubowicz, *Na skraju Europy?...*, s. 7, *Szwajcaria*, [w:] *Almanach...*, s. 580)

⁸ Smith, *Życie...*, s. 176–177.

Rada Narodowa składa się z 200 deputowanych, przy czym podobnie jak w przypadku wyborów do Rady Kantonów, również i tutaj okręgami wyborczymi są terytoria poszczególnych kantonów i tzw. półkantonów. Każdy kanton wybiera deputowanych do Rady Narodowej – proporcjonalnie do liczby ludności.⁹ Wybory do Rady Narodowej odbywają się od roku 1919 według systemu proporcjonalnego, poza najmniejszymi kantonami, które wybierają po jednym deputowanym, a jako sposób obliczania rezultatów głosowania stosuje się system Hagenbacha-Bischoffa. Polega on na podziale łącznej liczby głosów uzyskanych przez wszystkie partie w okręgu przez liczbę mandatów przypadających na ten okręg plus jeden. Wynik tego podziału stanowi tzw. prowizoryczny dzielnik wyborczy. Następnie liczby głosów, uzyskane przez poszczególne listy, dzieli się przez ten dzielnik, a wyniki tego podziału określają liczbę uzyskanych mandatów.¹⁰

Ustawa wyborcza dopuszcza tworzenie związków wyborczych (tzw. połączenie list) przez grupy zgłaszające listy w danym kantonie. Związek wyborczy otrzymuje wszystkie głosy, które padły na poszczególne listy, tworzące połączenie. Podział mandatów zdobytych przez związek wyborczy między listy odbywa się z urzędu, proporcjonalnie do liczby otrzymanych głosów. Partie wystawiają więc kilka list w jednym kantonie, często fikcyjnych, lub tworzą porozumienia wyborcze z innymi partiami. Wyborcy szwajcarscy głosują zarówno na poszczególnych kandydatów, jak i na listy wyborcze. Zasadnicze znaczenie ma jednak głosowanie na kandydatów. Wyborcy mogą dokonywać „kumulacji”, kilkakrotnie wskazując tego samego kandydata, skreślając jednocześnie innych z tej samej listy. Mogą również „zestawić” swoje głosy (tzw. *panachage*), czyli wymieniać kandydatów ze „swojej listy” na kandydatów z innych list, a w końcu stworzyć „własną listę”, wykorzystując kandydatury z różnych list. W konsekwencji nie jeden, lecz różne partie otrzymują głosy danego wyborcy. Wyborcy wykorzystujący „kumulacje” i *panachage*, decydują, którzy kandydaci z danej partii zostaną wybrani, choć nie decydują o tym, ile mandatów uzyska dana partia. Tak skonstruowany proporcjonalny system wyborczy, odpowiadający właściwościom systemu politycznego Szwajcarii, pogłębia słabość partii politycznych. Głosowanie imienne, a tylko wtórnie na listę partyjną, preferuje indywidualność konkretnego kandydata, następnie deputowanego, przyczyniając się do osłabienia dyscypliny partyjnej w klubach parlamen-

⁹ *Szwajcaria*, [w:] *Almanach świata '95*, Warszawa 1994, s. 579.

¹⁰ P. Samecki, *Zgromadzenie Federalne. Parlament Konfederacji Szwajcarskiej*, Warszawa 1995, s. 11.

tarnych. Deputowani mają świadomość, że wybór zawdzięczają przede wszystkim swym osobistym walorom, a tylko dodatkowo zaufaniu wyborców konkretnej partii. Stosowanie *panachage'u* osłabia więc wewnętrzną integrację partii i dyscypliny frakcji parlamentarnej, ponieważ posłowie swój wybór zawdzięczają także wyborcom z innych partii. Stwarza to też dodatkowe naciski skłaniające do porozumienia i współpracy międzypartyjnej.¹¹

Natomiast wybory do Rady Kantonów nie są ani równe, ani proporcjonalne. Każdy kanton posiada po dwa mandaty, a półkantony jeden, stąd liczba wyborców przypadająca na jeden mandat jest bardzo zróżnicowana.¹² Do Rady Kantonów wchodzi 46 członków, z 20 kantonów i 6 półkantontów. Daje to mniejszym kantonom – w rezultacie mniejszościom etnicznym i religijnym – większość w izbie wyższej.¹³

Początkowo posłowie wybierani byli w większości przez parlamenty kantonalne, stopniowo upowszechnił się system głosowania powszechnego i bezpośredniego. Przyjętym systemem wyborczym jest system większości bezwzględnej w dwu turach głosowania.¹⁴ Spotykany zjawiskiem są wybory „niekonkurencyjne”, w wypadku jeśli partie porozumiewają się między sobą co do osób deputowanych i gdy nie ma kontrkandydatów, wówczas głosowanie się nie odbywa, a kandydaci, co do których partie się porozumiały, zostają członkami Rady Kantonów.

System głosowania proporcjonalnego do Rady Narodowej, liczniejszej izby parlamentarnej, stabilizuje system wielopartyjny Szwajcarii. Daje możliwość reprezentacji w parlamencie, poza czterema partiami koalicji, kilkunastu innym małym partiom, uzyskującym niewielkie poparcie społeczne. Jednocześnie podział na 26 okręgów wyborczych, które wybierają zróżnicowaną liczbę posłów, w zależności od liczby ludności w danym okręgu (kantonie), działa na niekorzyść mniejszych partii. Aby zatem zdobyć mandat w największym okręgu – Zurychu, na który przypada 35 mandatów, potrzebne jest uzyskanie 3% głosów, a w przypadku gdyby wybory odbywały się w systemie ogólnokrajowym, czyli w jednym okręgu wyborczym, do uzyskania mandatu wystarczyłoby 0,5%.¹⁵ Różnica w systemach wyborczych do obu izb prowadzi do pewnego

¹¹ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 287–289.

¹² *Ibid.*, s. 289.

¹³ Smith, *Życie...*, s. 420. Przepisy dotyczące wyborów do parlamentów lokalnych i przedstawicielstw gminnych są ujęte w ustawodawstwie kantonalnym. Istnieje więc 26 systemów wyborczych do władz lokalnych. Zob. Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 289.

¹⁴ Sarnecki, *Zgromadzenie Federalne...*, s. 10.

¹⁵ Steiner, *Demokracje...*, s. 114–115.

wykrzywienia reprezentacji na niekorzyść partii socjaldemokratycznej, która posiada niewielką reprezentację w Radzie Kantonów. Korzysta na tym głównie partia chrześcijańsko-demokratyczna (tabela 2). Na forum parlamentarnym działają jednak wspólne frakcje, grupujące parlamentarzystów obu izb.¹⁶

Tab. 2. Wyniki wyborów do Rady Kantonów w latach 1967–1991
Results of elections to the Canton Council in 1967–1991

Rok	1967	1971	1975	1979	1983	1987	1991
FDP	14	16	15	11	14	14	14
CVP	18	17	17	18	18	19	19
SPS	2	2	5	9	6	5	5
SVP	3	6	5	5	5	4	4
Inne	7	3	2	3	3	4	4
Ogółem	44	44	44	46	46	46	46

(Źródło: P. Sarnecki, *Zgromadzenie Federalne. Parlament Konfederacji Szwajcarskiej*, Warszawa 1995, s. 33).

GLÓWNE PARTIE

SOCJALDEMOKRATYCZNA PARTIA SZWAJCARII (Sozialdemokratische Partei der Schweiz – SPS)

W wyborach do Rady Narodowej z 22 października 1995 roku zajęła pierwsze miejsce, zdobywając 54 mandaty, o 11 więcej niż w poprzednim parlamencie.

Jest typową partią reformistyczną typu zachodnioeuropejskiego. Historia jej sięga lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku, kiedy powstawały pierwsze kółka socjalistyczne i organizacje kantonalne. Jako partia ogólnoszwajcarska formułuje się ostatecznie w roku 1910.¹⁷ SPS jest całkowicie pogodzona z systemem społeczno-politycznym kraju. Od 1935 roku zrezygnowała z programu klasowej przebudowy na rzecz udziału w rządach i realizacji rządowego programu reform. Jej przedstawiciel Ernst Nobs uczestniczył w rządzie federalnym w latach 1943–1951.¹⁸

¹⁶ *Ibid.*, s. 11.

¹⁷ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 283.

¹⁸ Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 250.

Reformistyczny program partii ustalony został definitywnie na zjeździe w roku 1959. Zerwano w nim już całkowicie z akcentowaniem klasowego charakteru partii na rzecz tezy o jej „ogólnonarodowości”. Program SPS stoi na stanowisku ściśle legalistycznych metod działania, przy jednoczesnym uznaniu, że w obecnym stanie „socjalistyczne cele nie zostały jeszcze osiągnięte”. Występuje za utrzymaniem gospodarki rynkowej i prywatnej inicjatywy gospodarczej. SPS kładzie przy tym duży nacisk na rozwój szczególnych form własności: spółdzielczej i komunalnej. Partia nie wysuwa postulatów szerszej nacjonalizacji gospodarki, zadowalając się o wiele skromniejszym hasłem „społecznej” kontroli nad monopolistycznymi gałęziami produkcji oraz niezbyt jasnym hasłem „socjalizacji”. W bieżącej walce politycznej SPS proponuje szereg zmian zakładających dalszą demokratyzację ustroju, opowiada się przede wszystkim za wprowadzeniem elementów gospodarki planowej, współudziałem robotników w zarządzaniu, za pełnym równouprawnieniem kobiet.¹⁹ W zakresie polityki społecznej partia ta stale podnosi postulat ograniczenia rozpiętości skali dochodów, pełnego zatrudnienia i likwidacji bezrobocia, zmniejszenia wymiaru czasu pracy, opowiada się za ograniczeniem opodatkowania warstw najuboższych, rozwojem ubezpieczeń społecznych.²⁰

Sukces wyborczy socjaldemokratów jest w znacznym stopniu następstwem stagnacji gospodarczej w tym najbogatszym kraju świata, a zwłaszcza największego od 1945 roku wzrostu bezrobocia (w kwietniu 1993 r. bezrobocie osiągnęło 5%).²¹ SPS jako jedyna licząca się partia opowiada się za przystąpieniem Szwajcarii do struktur europejskich. W tym też widzą obywatele uboższych kantonów francuskojęzycznych szansę na ożywienie gospodarki i przewyciężenie utrzymującej się od kilku lat recesji.²² Podnosząc kwestię integracji z Europą SPS może również liczyć na znaczne poparcie w dużych miastach, tj. Zurych, Genewa, Berno czy Bazylea, w których panują tendencje bardziej otwarte wobec udziału Szwajcarii w strukturach międzynarodowych.²³

¹⁹ Socjaldemokratyczna działaczka związków zawodowych Ruth Dreifuss jako pierwsza kobieta weszła do rządu federalnego w marcu 1993 r. obejmując urząd min. spraw wewnętrznych. Prawo wyborcze przyznano kobietom w 1971 r. Zob. *Szwajcaria*, [w:] *Leksykon...*, s. 427. W półkantonie Appenzell kobiety otrzymały prawo głosu dopiero w 1991 r. wyrokiem Trybunału Federalnego. Zob. *Bastion państwa*, „Spotkania” 1991, nr 3, s. 6.

²⁰ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 283–284.

²¹ *Szwajcaria*, [w:] *Leksykon...*, s. 427–428.

²² B. Zubowicz, *Na skraju Europy?*, „Rzeczpospolita” 1995, nr 488, s. 7.

²³ W dużych miastach głosujący w większości opowiedzieli się za udziałem Szwajcarii w misjach pokojowych ONZ w referendum z 12 czerwca 1994 r., w którym jednak odrzucono taki

PARTIA RADYKALNO-DEMOKRATYCZNA
(*Freisinning-Demokratische Partei – FDP*)

Jest główną partią szwajcarskiej burżuazji i drobnomieszczaństwa, o tradycji protestanckiej. Wywodzi się z sił politycznych nurtu liberalnego, które wypowiedziały się za wprowadzeniem i utrzymaniem ustroju federalnego z silną władzą federalną. Po utworzeniu federacji w roku 1848 liberałowie do 1919 roku zajmowali dominującą pozycję w życiu politycznym Szwajcarii, piastując wszystkie lub większość stanowisk w rządzie.²⁴ Istotny wpływ miał na to system większościowy stosowany w wyborach do parlamentu do roku 1918. Wprowadzono wówczas zasadę proporcjonalności, dzięki czemu konserwatyści otrzymali 2 miejsca w rządzie, a radykałowie 5, co rozpoczęło współpracę dwóch głównych obozów.²⁵

W dzisiejszym kształcie FDP zorganizowała się dopiero w 1894 roku z połączenia części dawnych liberałów i części tzw. młodych konserwatystów. W wyborach 1919 roku nastąpiła klęska radykalnych liberałów, którzy posiadali dotychczas zdecydowaną większość w parlamencie. Obecnie FDP dysponuje stabilnym zapleczem zwolenników. Posiada silne wpływy w kantonach: Solurze, Szafuzie, Ticino i Vaud.²⁶ FDP jest typową partią nowoczesnego liberalizmu gospodarczego i społecznego, akceptującego przy tym korygującą rolę państwa.

CHRZEŚCIJAŃSKO-DEMOKRATYCZNA PARTIA LUDOWA
(*Christlichdemokratische Volkspartei – CVP*)

Druga równie dawna jak radykałowie partia szwajcarska bierze swój rodowód z sił katolicko-konserwatywnych, pokonanych przez radykałów w wojnie domowej roku 1848, a występujących na rzecz utrzymania silnych pozycji kantonów. Grupy konserwatystów katolickich ukonstytuowały się w 1912 roku pod nazwą Konserwatywnej Chrześcijańsko-

projekt 57,2% głosów przeciw. Zob. *Szwajcaria*, [w:] *Almanach...*, s. 581. W referendum z września 1994 r. 54,7% głosujących zaakceptowało wprowadzenie przepisów antyrasistowskich. Mieszkańcy miast powiedzieli „tak” (w Genewie aż 65% głosujących), a większość kantonów górskich i rolniczych opowiedziało się przeciw. Zob. J. Boczkowska-Grettenand, „Rzeczpospolita” 1994, nr 224, s. 26.

²⁴ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 282.

²⁵ Steiner, *Demokracje...*, s. 178–179.

²⁶ Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 251.

-Społecznej Partii Ludowej (*Konservativ-christlichsoziale Volkspartei* – KCSV). Wraz z klęską radykałów w wyborach 1919 roku konserwatywni katolicy powiększyli swój stan posiadania, stając się trzecią siłą w parlamencie.

Skład społeczny partii był dość zróżnicowany. Obok przedstawicieli tradycyjnie katolickich, chłopskich kantonów tzw. Szwajcarii Wewnętrznej, znaleźli się w niej zarówno reprezentanci skupisk robotniczych, migrujących w poszukiwaniu pracy do miast, jak i koła katolickich intelektualistów. Od grudnia 1970 roku KCSV przyjęła obecną nazwę Chrześcijańsko-Demokratycznej Partii Ludowej. W historii CVP dokonała się ewolucja, głównie pod wpływem społecznych encyklik papieskich w stronę partii chrześcijańsko-społecznej. W swych założeniach ideologicznych partia ta opiera się na zasadach solidaryzmu klasowego i personalizmu.²⁷

SZWAJCARSKA PARTIA LUDOWA
(*Schweizerische Volkspartei* – SVP)

Jest skrajnie konserwatywną partią, głównie chłopów i rzemieślników szwajcarskich. Działa prawie wyłącznie w kantonach protestanckich i niemieckojęzycznych. Powstała w 1918 roku poprzez rozłam w Partii Radykalnej.²⁸ Początkowo istniała na płaszczyźnie kantonowej, grupując kantonalne partie działające w Bernie, Zurychu, Argowi, Szafuzie, Tesinie, Bazylei.²⁹ Do 1971 roku działała pod nazwą Chłopsko-Rzemieślniczo-Mieszczańskiej Partii Szwajcarii (*Schweizerische Bauern-Gewerbe und Bürgerpartei* – BGBP). Głosiła hasła solidaryzmu klasowego, negując istnienie klas oraz sprzeczności pomiędzy „wyzyskującymi” i „wyzyskiwanymi”. Współdziałała z partiami prawicy, niechętnie czy wręcz wrogo odnosząc się do partii lewicowych (przede wszystkim do Szwajcarskiej Partii Pracy). W mieście opierała się na środowiskach rzemieślniczo-kupieckich oraz średnich warstwach urzędniczych, na wsi zaś szukała wpływów wśród zamożnych chłopów, popierając ideę dużych wielk-okapitalistycznych gospodarstw. 22 września 1971 roku BGBP połączyła się z niewielką Partią Demokratyczną (*Demokratische Partei* – PD), centrowym ugrupowaniem, reprezentującym średnie warstwy mi-

²⁷ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 283.

²⁸ *Ibid.*, s. 284.

²⁹ J. Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 251.

eszczańskie, tworząc prawicowo-centrową Szwajcarską Partię Ludową (SVP).³⁰

W swym programie SVP występuje na rzecz pełnego zatrudnienia, zwalczania inflacji, ale jednocześnie w jej programie wyborczym znajdziemy postulaty „wolnej gospodarki rynkowej, efektywności, samopomocy i solidaryzmu, zagwarantowania praw do osobistej inicjatywy, własności prywatnej”.³¹ Od 1929 roku wchodzi w skład rządu, ponieważ uzyskuje w wyborach z reguły około 11%. W wyborach z 22 października 1995 roku Partia Ludowa zanotowała znaczny wzrost popularności, uzyskując 29 miejsc w Radzie Narodowej. Na wyniki głosowania wpłynął program Partii Ludowej, a także osobowość jej lidera, Christophera Blochera. SVP zajmuje najbardziej antyeuropejskie stanowisko spośród czterech partii tworzących koalicję rządową. Elektorat SVP stanowią Szwajcarzy z kantonów niemieckojęzycznych, którzy są najbardziej sceptyczni wobec idei włączenia Szwajcarii w struktury Unii Europejskiej. Natomiast sam lider Partii Ludowej Christopher Blocher, biznesmen z Zurychu, deputowany do parlamentu, uważany jest przez wielu za najsilniejszą osobowość polityczną, jaka pojawiła się w Szwajcarii w ciągu ostatnich lat. Jest zdecydowanym przeciwnikiem integracji Szwajcarii z jednoczącą się Europą, czym zyskuje zwolenników wśród typowo konserwatywnej społeczności szwajcarskiej.³²

POZOSTAŁE PARTIE

Wszystkie inne partie polityczne posiadają mniejsze znaczenie, co przejawia się wymiennie w tym, że żadne z poniższych ugrupowań nie wchodziło dotychczas w skład koalicji rządowej, nie osiągając wymaganych w tym celu 10% głosów w wyborach.

Zielona Partia Szwajcarii (*Grüne Partei der Schweiz* – GPS) jest największym ugrupowaniem opozycyjnym od czasów wyborów w roku 1987, choć po ostatnich wyborach pozycja Zielonych uległa znacznemu osłabieniu (tabela 1). GPS wywodzi się z ogólnokrajowych organizacji ekologicznych protestujących przeciw budowie elektrowni atomowych, zajmujących się problematyką obumierania lasów, „dziurą ozonową” itp. W 1983 roku

³⁰ J. Czaja, S. Piotrowski, *Chłopi i organizacje chłopskie w Europie*, Warszawa 1985, s. 342–343.

³¹ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 284.

³² Zubowicz, *Na skraju Europy?...*, s. 7.

wykształcili się w ruchu ekologicznym dwa ugrupowania Zielonych: „umiarkowani” – Zielona Partia Szwajcarii (GPS) i „alternatywni” – Zielona Alternatywa Szwajcarii (*Grüne Alternative der Schweiz* – GAS).³³

Partia Samochodowa Szwajcarii (*Autopartei der Schweiz* – APS) jest partią pravicową powstałą w marcu 1985 roku, w okresie zainteresowania się opinii publicznej zagadnieniami ekologicznymi. Utworzenie jej stanowiło reakcję na ruch ekologiczny. Pierwsze dwa mandaty do parlamentu zdobyła w Bernie i w Zurychu. W przeciwieństwie do innych ugrupowań prawicowych APS opowiada się jednoznacznie za wzrostem gospodarczym, przeciwstawiając się ruchom ekologicznym, akcentuje wartości hedonistyczne, propaguje wizję Szwajcarii mocnej, bogatej.³⁴ Samochód³⁵ funkcjonuje jako symbol stosunku do życia opowiadającego się za wolnością i postępem. W 1994 roku partia zmieniła nazwę na Partię Wolności.³⁶

Liberalna Partia Szwajcarii (*Liberale Partei der Schweiz* – LPS) powstała w 1911 roku na bazie konserwatywnego skrzydła Partii Radykalno-Demokratycznej.³⁷ Do 8 marca 1977 roku nosiła nazwę Szwajcarski Związek Liberalno-Demokratyczny (*Liberaldemokratische Union des Schweiz* – LIDUS).³⁸ Początkowo Partia Liberalna była dość wpływowa, szybko jednak straciła na znaczeniu. LPS zdobywała poparcie głównie w Bazylei, w kantonach romańskich oraz w Glarus i Gryzonii.³⁹ W wyborach LPS uzyskuje poparcie nie przekraczające 5%, co pozwala na zdobycie od 5 do 10 mandatów.

Sojusz Niezależnych (*Landesring der Unabhängigen* – LDU). Jest to partia powstała na bazie potężnej sieci spółdzielczości spożywców „Migros”, czyli właściwie jest to grupa interesu zorganizowana w partię polityczną.⁴⁰ W 1936 roku powstało Zrzeszenie Niezależnych (*Ring der Unabhängigen*), którego twórcą był Gottlieb Duttweiler, z ubogiej rodziny zurychowskiej, twórca wielu firm handlowych w kraju i za granicą. W 1925 roku utworzył przedsiębiorstwo handlowe „Migros”. W 1940 roku

³³ U. Altermatt, *Res Publika i dobrobyt*, „Znak” 1993, nr 4, s. 125–126.

³⁴ *Ibid.*, s. 126.

³⁵ W Szwajcarii jeździło w 1987 r. 2,7 mln samochodów osobowych (40 pojazdów na 100 mieszkańców, drugie miejsce w Europie po RFN). Zob. *Szwajcaria*, [w:] *Świat w przekroju 1989*, Warszawa 1990, s. 339.

³⁶ *Szwajcaria*, [w:] *Almanach...*, s. 579.

³⁷ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 284–285.

³⁸ *Szwajcaria*, [w:] *Informator polityczny PAP*, t. 1, Warszawa 1995, s. 139.

³⁹ Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 240.

⁴⁰ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 284.

przedsiębiorstwo skupiało już 120 tys. członków, z własną prasą oraz własną reprezentacją warstw średnich – Landesring.⁴¹

Szwajcarscy Demokraci (*Schweizer Demokraten* – SD) to skrajnie prawicowa partia wyrosła na podłożu ruchu politycznego, działającego od 1970 roku, grupującego zwolenników ograniczenia liczebności czy wręcz wydalenia robotników cudzoziemskich.⁴² Do października 1977 roku działała jako Narodowa Akcja przeciwko Obcej Penetracji, a następnie Narodowa Akcja na rzecz Narodu i Ojczyzny (*Nationale Aktion für Volk und Heimat* – NA).⁴³ Obecną nazwę przyjęła w 1991 roku. Przeciwstawiając się napływowi cudzoziemców, demokraci organizują referenda, które choć nie kończą się sukcesem, ale jednak ujawniają duże poparcie społeczne dla ich skrajnych haseł.⁴⁴

Szwajcarski Ruch Republikański (*Schweizerische Republikanische Bewegung* – SRB) został utworzony w maju 1971 roku. SRB żąda, podobnie jak Szwajcarscy Demokraci, usunięcia zagranicznych pracowników, ograniczenia napływu azylantów.⁴⁵

Partia Pracy (*Partei der Arbeit* – PDA) głosząca zasady marksizmu-leninizmu stanowi wyjątek w różnicach programowo-ideowych między poszczególnymi partiami. PDA powstała 14 października 1944 roku, w wyniku połączenia się Komunistycznej Partii Szwajcarii, utworzonej w 1921 roku (rozwiązana w 1941 r., reaktywowana po wojnie⁴⁶) oraz lewicowych socjalistów. Partia Pracy posiada zwolenników i członków głównie w kantonach romańskich.⁴⁷

Ewangelicka Partia Ludowa (*Evangelische Volkspartei* – EVP) należy do starszych partii, została założona w 1919 roku, o niewielkim jednak oddziaływaniu. Reprezentuje sekty protestanckie spoza państwowego kościoła protestanckiego.⁴⁸

⁴¹ Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 220.

⁴² Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 285.

⁴³ *Szwajcaria*, [w:] *Informator polityczny...*, s. 139.

⁴⁴ W Szwajcarii w 1993 r. liczba ludności cudzoziemskiej osiągnęła 1,26 mln. Udział obcokrajowców wzrósł z 16,6% (1992) do 18,1%. Szwajcaria przyjmuje również najwięcej uchodźców politycznych, spośród krajów europejskich, głównie z krajów b. Jugosławii i Tamilów ze Sri Lanki. W 1987 r. 5 kwietnia w referendum z udziałem 42% uprawnionych potwierdzono prawo do schronienia w Szwajcarii uchodźców i zaakceptowano żądanie przyspieszenia procedury załatwiania wniosków o azyl. Zob. *Szwajcaria*, [w:] *Leksykon...*, s. 429 i *Świat w przekroju...*, s. 340.

⁴⁵ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 285.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Szwajcaria*, [w:] *Informator polityczny...*, s. 139.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 139. Zob. też, Steiner, *Demokracje...*, s. 175.

Szwajcarskie Organizacje Postępowe (*Progressiven Organisationen der Schweiz* – POCH). Partia ta osiągnęła największe znaczenie spośród ugrupowań lewackich, trockistowskich. Zwolenników posiada wśród części studentów i młodej inteligencji.⁴⁹ Opowiada się za równouprawnieniem i pełną integracją robotników cudzoziemskich w szwajcarskim ruchu zawodowym.⁵⁰

Większe poparcie społeczne zdobywa w ostatnich latach *Lega dei Ticinesi*, siostrzana partia włoskich Lig Północnych, z włoskiego kantonu Ticino. W wyborach startuje razem z demokratami. Liga zajmuje konserwatywne stanowisko w kwestii integracji z Unią Europejską, będąc głównym sojusznikiem Partii Ludowej i Samochodowej, opowiada się za utrzymaniem dotychczasowej neutralności.⁵¹

CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU PARTYJNEGO

Struktura federalna Szwajcarii, wynikająca z jej szczególnego rozwoju historycznego, a także daleko posunięta koncentracja życia politycznego w społecznościach lokalnych, powoduje, że w tym kraju egzystuje 26 systemów partyjnych, odmiennych w każdym z kantonów. W poszczególnych kantonach spotykamy albo różny zestaw działających partii, albo dane partie prezentują odmienne postawy polityczno-programowe w różnych kantonach. W poszczególnych kantonach różne też partie bądź koalicje stoją u steru rządu.

Jeśli jednak system partyjny rozpatruje się w płaszczyźnie federacji, a więc swego rodzaju jako 27 system partyjny, to formalnie rzecz biorąc, mamy do czynienia z systemem wielopartyjnym. Działa bowiem kilkanaście partii, z czego około 14 ma swą reprezentację w parlamencie. Partie powstają lub znikają ze sceny, łączą się lub rozpadają, także skład rządu jest wielopartyjny. Nie jest to jednak typowa wielopartyjność, a partie szwajcarskie w walce o zdobycie i utrzymanie władzy państwowej zachowują się inaczej niż w innych systemach wielopartyjnych.⁵²

Cechą szwajcarskiego życia politycznego jest brak ostro zarysowanych różnic filozoficzno-ideologicznych i przesunięcie punktu ciężkości

⁴⁹ Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 285.

⁵⁰ *Szwajcaria*, [w:] *Informator polityczny...*, s. 139.

⁵¹ J. Boczkowska-Grettenand, *Europejski paraliż Helwetów*, „Rzeczpospolita” 1994, nr 273, s. 26.

⁵² Sarnecki, *Szwajcaria...*, s. 282.

walki politycznej na konkretne ekonomiczne, socjalne i kulturalne sprawy życia codziennego.⁵³ Między czterema najbardziej liczącymi się partiami nie ma zasadniczych sprzeczności politycznych. Wszystkie one opowiadają się za utrzymaniem istniejącego ustroju, najwyżej z pewnymi korektami. Ułatwia to ich współpracę w ramach koalicji rządowej.

Ścisłą współpracę umożliwiła również skład członkowski partii, w każdej z nich znajdują się zarówno robotnicy, jak i chłopi, przedstawiciele wolnych zawodów, inteligencja i przedstawiciele burżuazji. Szwajcarskie partie cechuje również niski poziom zwartości, co wyraża się często w odmiennym stanowisku partii kantonalnych wobec swych central federalnych, w takich kwestiach jak organizowanie referendum, zawierania odmiennych sojuszy wyborczych w wyborach kantonalnych. O słabości partii świadczy również słaba dyscyplina partyjna: frakcje parlamentarne w większości przypadków nie głosują jednolicie, wysuwają konkurencyjne kandydatury z tej samej partii w wyborach do władz kantonalnych i federalnych. Potwierdza to także niewielka liczebność partii i niska frekwencja wyborcza w wyborach powszechnych i referendach.⁵⁴ Pozycja partii politycznych jest też wyraźnie słabsza od pozycji grup interesów. Partie są gorzej zorganizowane, mniej zintegrowane, słabsze finansowo, a przy tym infiltrowane przez rozmaite grupy interesów. Cieszą się też mniejszym prestiżem w opinii społecznej, niż liczne organizacje pracodawców, pracobiorców i inne, których zalecenia cieszą się większym posłuchem w czasie referendów, niż zalecenia partii. Owa wyższość wynika też z konstytucyjnie uznanego prawa do „wysłuchania”, jakie jest zagwarantowane grupom interesów przy projektach ustaw podejmowanych przez organa władzy. Taki zapis nie dotyczy partii politycznych.

System partyjny Szwajcarii, mimo działania tam wielu partii, nie jest systemem wielopartyjnym w klasycznej postaci, ponieważ nie występuje w nim podział na stronnictwa „rządowe” i „opozycyjne”. W życiu politycznym tego kraju wykształciła się zasada, iż każda partia, której udało się zapewnić sobie reprezentację w parlamencie, uzyskuje prawo do określonego udziału w rządzie, niezależnie od wzajemnych relacji międzypartyjnych. Warunkiem zasiadania w 7-osobowym rządzie według porozumienia między czterema największymi partiami z roku 1959, zwanego „złotą formułą”, jest uzyskanie ponad 10% głosów w wyborach parlamentarnych (do Rady Narodowej, która wybierana jest w wyborach

⁵³ Wójtowicz, *Historia Szwajcarii...*, s. 251.

⁵⁴ Istotny wpływ na frekwencję miało przyznanie praw wyborczych kobietom w 1971 r. Frekwencja w 1979 wynosiła ok. 50%, w 1987 – 46,5%, a w 1995 – ok. 40%. Zob. Smith, *Życie...*, s. 422–423 i B. Zubowicz, *Na skraj Europy?...*, s. 7.

proporcjonalnych, a następnie zgodnie z zasadą proporcjonalności tworzony jest rząd), przy czym każde kolejne 10% stwarza niepisane prawo do jednego dodatkowego miejsca w rządzie. Wynika to z zakorzenionej w kulturze politycznej Szwajcarii ochrony mniejszości oraz realizowania zasady proporcjonalnego składu władz państwowych i co też w efekcie przyczynia się do jednoczenia różnorodnych pod względem językowym i religijnym kantonów. Partia, której przedstawiciele zasiadają w rządzie, rozwija jednocześnie działalność kontrolną w stosunku do rządu, stając się więc jednocześnie partią „rządzącą” i „opozycyjną”. Wielopartyjny skład rządu nie jest więc rządem koalicyjnym, jak ma to miejsce w innych krajach, gdyż nie opiera się na wspólnie wypracowanym porozumieniu programowym wytyczającym politykę. Wielopartyjność ta jest skutkiem zasady proporcjonalności w odniesieniu do składu rządu. System partyjny Szwajcarii jest klasyfikowany jako system współdziałania lub kooperacji partii, przy czym chodzi o współdziałanie wszystkich liczących się partii i współdziałanie trwałe. Jest to możliwe w specyficznych warunkach szwajcarskich oraz przy funkcjonowaniu partii politycznych mających zbliżone założenia programowe i kierujące się pragmatyzmem politycznym.⁵⁵

W warunkach systemu szwajcarskiej permanentnej koalicji nie ma praktycznie partii opozycyjnych, ponieważ mniejsze partie, czyli te, które nie uczestniczą w tworzeniu rządu, mają z reguły niewielkie znaczenie. Opozycją jest całe społeczeństwo dzięki rozbudowanym instytucjom demokracji bezpośredniej.

Wybory z 22 października 1995 roku spowodowały niewielką polaryzację układu politycznego w Szwajcarii. Wpływ miały na nią głównie problemy ekonomiczne kraju oraz kwestie związane z ewentualnym włączeniem i integracją Szwajcarii z Unią Europejską. Na tym tle nastąpił wzrost znaczenia Partii Socjaldemokratycznej i Partii Ludowej, kosztem głównie partii ekologicznych. Wzrost popularności SPS i SVP nie był jednak na tyle znaczący, aby mogło to zachwiać koalicją rządzącą. Wymagane byłoby istotne przesunięcie poparcia wyborców, aby zasada proporcjonalności doprowadziła do innego podziału siedmiu miejsc w Radzie Federalnej.

⁵⁵ Samecki, *Szwajcaria...*, s. 286–287.

SUMMARY

The political system (federalism, the consociational decision-making model, direct democracy) and the election system determine the party system in Switzerland.

In the 1985 election on the federal level there were as many as 14 political parties that represented a full ideological spectrum. However, only four parties in Switzerland can be regarded as those that count in the political and parliamentary negotiations (SPS, CVP, FDP and SV). They take part in forming the coalition government the so-called government of all parties. The remaining parties have an opportunity to use for example the forms of direct democracy and to influence the direction of the government's policy through referendum.

Ideological polarisation and fragmentation do not produce strong decentralising tendencies in the system (like for example failure to reach a consensus). Those elements account for the fact that the system is traditionally included in the systems of interparty co-operation.